Gheorghe Ciuhandu - profil biografic[1]

CARMEN MARIA DORLAN
Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Şincai"
Târgu-Mureş

Abstract

Gheorghe Ciuhandu - Biographic Profile

The present article is intended to offer a short biographical introduction into the activity of Gheorghe Ciuhandu (1875-1947), one of the most prolific historians of Western Transylvanian area during the first decades of the 20th century. Specialized in theological studies and church history (he graduated the Faculty of Theology of the University of Chernivtsi with a doctoral thesis in 1905), member of the Orthodox ecclesiastical structure in Arad, Gheorghe Ciuhandu has developed during almost five decades an intense cultural, social and religious activity related not only to the regional problems, but also to the Romanians' evolution after 1918. Historical writing distributed in a large series of monographies, cultural and religious studies, published in various journals is an expression of this intense activity and his strong religious beliefs. The article includes an extended list of his historical publications and a list of historiographical references related to him.

Keywords: *Gheorghe Ciuhandu*, *biography*, *clerical élite*, *Orthodox historiography*, *historical writing.*

Tematica abordată, documentaţia, metodologia şi concepţia care au stat la baza scrisului istoric al lui Gheorghe Ciuhandu îi conferă un loc

[1] *Investeşte în oameni!* FONDUL SOCIAL EUROPEAN. Programul Operaţional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013. Axa prioritară 1. Educaţia şi formarea profesională în sprijinul creşterii economice şi dezvoltării societăţii bazate pe cunoaştere. Domeniul major de intervenţie 1.5. Programe doctorale şi postdoctorale în sprijinul cercetării Contract nr: POSDRU/6/1.5/S/4: „*STUDII DOCTORALE, FACTOR MAJOR DE DEZVOLTARE AL CERCETĂRILOR SOCIO-ECONOMICE ŞI UMANISTE*."

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

important în cadrul istoriografiei Bisericii Ortodoxe, datorită spiritului polemic şi militant accentuat fiind etichetat drept un istoric confesional al trecutului românilor din Câmpia Aradului.[2] Ţinând cont de semnificaţia contribuţiei sale la cunoaşterea istorică a comunităţilor româneşti în perioada modernă, o introspecţie realizată deocamdată doar la nivelul biograficului este necesară, atât în vederea restituirii valorii istorice, cât şi a unei posibile îmbunătăţiri a cunoaşterii potenţialului creativ al unei elite ecleziastice, care şi-a definitivat formaţia intelectuală în deceniile de la sfârşit de secol XIX şi care a avut posibilitatea, în primele decenii ale secolului XX, să transpună mai uşor în produse culturale propria ideologie. Credinţa proprie fiind considerată marcă distinctivă a identităţii naţionale româneşti,[3] istoria şi mai ales cunoştinţele de istorie ecleziastică servesc în cazul lui Gheorghe Ciuhandu în vederea expunerii unor soluţii considerate adecvate, printre altele, la problemele contemporane cu care Biserica Ortodoxă se confrunta la nivel instituţional după 1918: contextul unificării celor două structuri instituţionale bisericeşti, modul de organizare a Bisericii Ortodoxe şi Greco-Catolice, problemele puse de patronatul catolic maghiar, reorganizarea mitropoliei ardelene, rolul problemei secuieşti din perspectivă confesională ş.a. În egală măsură, tematica variată a numărului mare de conferinţe susţinute începând cu 1924 reflectă caracterul pragmatic atribuit scrisului istoric, aducând în atenţia cititorilor săi probleme actuale de natură etnico-confesională, demografică sau politică. Este autorul unui mare număr de studii de istorie bisericească, focalizate pe evoluţia Bisericii Ortodoxe ardelene şi pe implicaţiile unirii cu Biserica Romei, monografii dedicate evoluţiei vieţii bisericeşti a românilor din Câmpia Aradului pentru perioada modernă, studii cu privire la cartea veche românească prezentă pe teritoriul Episcopiei Aradului, probleme arhivistice[4] sau articole în care atacă politica guvernului de la Budapesta faţă de români înainte de 1918, indispensabile pentru orice cercetare a evoluţiei românilor din Câmpia

[2] Nicolae Bocşan, ***Gheorghe Ciuhandu* (*1875-1947*), *istoric al Bisericii Ortodoxe Române***, în ***Logos***, Cluj-Napoca, 2001, p. 300-301.

[3] ***Ibidem***, p. 301.

[4] Mircea Timbuş, ***Protopopul dr. Gheorghe Ciuhandu, iniţiatorul organizării arhivelor arădene***, în ***Aradul Cultural***, 1996, 3, nr. 2, p. 28-31.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

Aradului în perioada modernă. Această diversitate a preocupărilor sale de cunoaştere a trecutului nu poate fi explicată şi înţeleasă fără a se ţine cont de modalitatea lui Gheorghe Ciuhandu de a-şi face simţită prezenţa în societate, de acţiunile întreprinse, indiferent de dimensiunea socio-spaţială a acestora, altfel spus, de contextul formării şi activităţii sale intelectuale.

Născut la 23 aprilie 1875 în localitatea Roşia (Bihor) şi decedat la 29 aprilie 1947 (Vaţa de Jos, Hunedoara), el a fost de-a lungul carierei sale preot, protopop, iconom stavrofor ortodox, istoric, învăţător, asesor şcolar, referent şi asesor cultural al Episcopiei Aradului, participant la Marea Unire din 1918, membru al Parlamentului României, membru al Academiei Române. Aparţine unei prestigioase familii de preoţi din Bihor, fiind primul din cei nouă copii ai lui Petru Ciuhandu (preot în Roşia-Bihor, absolvent al Gimnaziului Greco-Catolic de la Beiuş şi al Institutului Teologic din Arad, unde a fost coleg cu Roman Ciorogariu şi Vasile Mangra)[5] şi al Mariei (n. Papp). Dintre ceilalţi fraţi, mai cunoscut este Teodor, preot în aceiaşi localitate până în 1942, tatăl lui Petru Ciuhandu[6] (14 iulie 1918-), la rândul lui preot, iconom stavrofor şi istoric. S-a căsătorit la 28 octombrie 1908 cu Octavia Popovici-Desseanu,[7] profesoară şi directoare a Şcolii confesionale de fete din Arad, fiica lui Ioan Popovici-Desseanu, avocat deputat, şi a Herminei (n. Raţiu), prima

[5] Pavel Vesa, ***Biblioteca preotului dr. Gheorghe Ciuhandu* (*1875-1947*)**, în ***Revista Teologică***, nr. 3, 2007. A fost de asemenea membru al Despărţământului Beiuş al ASTRA.

[6] Petru Ciuhandu (1914-), a activat ca preot la Roşia (1943), Susag-Beliu (1944-1948), Dicăneşti-Ceica (1949-1951) şi Roşia (1952-1991). Dintre scrierile sale publicate pot fi amintite: ***Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Greco-Catolică în faţa neamului***, Beiuş, Editura Buna Vestire, 1994; ***Înţelegi oare ce citeşti? Biserica, sectele şi metafizicienii în faţa Sfintei Scripturi***, Beiuş, 1998; ***„Nimeni n-a ştiut..."* [*Rezistenţa ortodoxiei româneşti*]**, în ***Buna Vestire***, 1999, 7, nr. 5-6, p. 16-18; ***Generaţia Unirii de la 1859. De-aşa vremi se-nvredniciră***, în ***Buna Vestire***, 1999, 7, nr. 1-2, p. 17-18; ***Creştinismul la români***, Malovăţ, Editura Parohiei Malovăţ, 2000, 76 p.

[7] Este autoarea lucrării ***O dreaptă cerere către veneratul consistor român gr. or. din Arad şi către vener. Sinod diecezan din anul 1914 cu privire la regularea situaţiei sale la aceeaşi şcoală***, Arad, Tipografia Diecezană, 1914, 62 p.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

preşedintă a Reuniunii Femeilor Române din Arad. Din această căsătorie au rezultat şase copii, printre care se numără Gheorghe Ciuhandu,[8] profesor la Universitatea din Timişoara în cadrul Catedrei de Chimie.

După terminarea studiilor secundare la Gimnaziul Greco-Catolic din Beiuş[9], se înscrie la Institutul Teologic din Arad, în 1893, unde beneficiază de sprijinul colegilor tatălui său, Vasile Mangra şi Roman Ciorogariu,[10] care activau ca profesori aici şi unde, aderând în scurtă vreme la gruparea „naţionaliştilor" din Institut, îşi atrage ostilităţi din partea conducerii şcolii. Cu o lună înainte de absolvirea Seminarului Teologic (iunie 1896), refuzul său de a participa, pe motiv de boală, la serbarea oficială a Mileniului Maghiar (9 mai 1896), a fost considerat un gest politic care i-a adus primul proces disciplinar.[11] Activează pentru o scurtă perioadă ca învăţător confesional (1897-1899) şi ca funcţionar în cadrul Consistoriului Ortodox arădean (1900) după care, încurajat şi de Roman Ciorogariu şi Vasile Mangra, în toamna anului 1900 i se aprobă, cu sprijinul episcopului Ioan Iosif Goldiş, o bursă de studii în valoare de 1.000 de coroane pe an[12] pentru a studia la Facultatea de Teologie de la Universitatea din Cernăuţi (1900-1902). Revenit la Arad în 1902, este numit profesor suplinitor la Institutul Teologic în cadrul catedrei de Istorie Bisericească, deţinută până atunci de Roman Ciorogariu, dar, nebeneficiind de nici o remuneraţie pentru activitatea depusă în anul şcolar 1902-1903, renunţă la funcţia oferită şi se întoarce în satul natal, Roşia-Bihor, cu intenţia de a interveni pentru a obţine ajutor financiar în vederea obţinerii doctoratului.[13] În decembrie 1903 Consistoriul Eparhial îi aprobă o altă bursă care îi permite să-şi continue studiile doctorale la Cernăuţi (1903-1905), în Teologie. Pe 23

[8] Decedat în Maghreb, nordul Africii în 1983.

[9] ***Enciclopedia istoriografiei româneşti***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 99.

[10] Vezi Preot Pavel Vesa, ***Din corespondenţa episcopului Roman Ciorogaru cu preotul Gheorghe Ciuhandu***, în ***Teologia***, I, nr. 2, aprilie-iunie 1997, Arad, p. 108-115.

[11] Vezi ***Memorii. Din viaţa mea. Făcute şi pătite, spuse ca să înveţe şi alţii***, prefaţă de Pr. Constantin Jinga, Timişoara, Editura Marineasa, 1999.

[12] Preot Pavel Vesa, ***op. cit.***, p. 110.

[13] ***Ibidem***.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

aprilie 1905 susţine teza de doctorat realizată sub îndrumarea prof. univ. Eusebie Popovici[14] cu un subiect de istorie bisericească.[15] Printre profesorii de aici care au avut o importanţă deosebită în definitivarea formaţiei sale intelectuale se numără şi Teodor Tarnovski[16] şi Emilian Voiutski.[17] În acelaşi an revine la Arad unde, lipsind posibilitatea de a fi

[14] Eusebiu Popovici (1838-1922), profesor de teologie, istoric la Universitatea din Cernăuţi, care s-a specializat la Universitatea din Viena. Este profesor la catedra de Istorie Bisericească a Facultăţii de Teologie până în 1908, predând discipline precum *Patrologia*, *Enciclopedia şi metodologia studiilor teologice*, suplinitor la catedra de *Dogmatică* (1882-1896) şi *Noul Testament* (1898-1901) etc. Este autorul unui ***Curs de Istorie Bisericească universală***, în limba germană, tradus în limba română şi publicat de Atanasie Mironescu cu titul: ***Istoria bisericească universală şi statistica bisericească***, I-IV, Bucureşti, 1925-1928; studii publicate în revista ***Candela***, ***Archiv für Katolisches Kirchenrecht*** (Mainz) etc. Cf. Mircea Păcurariu, ***Dicţionarul teologilor români***, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1996.

[15] Pavel Vesa, ***op. cit.***

[16] Teodor Tarnovski (1859-1914), profesor de Teologie al Universităţii din Cernăuţi, absolvent al aceleiaşi universităţi (1878-1882), care şi-a obţinut doctoratul în Teologie la Cernăuţi în 1885 în urma unor studii de specializare în Teologie Catolică, desfăşurate la Universităţile din Viena şi München. În cadrul Universităţii din Cernăuţi a activat ca titular al catedrei de Teologie practică din 1896, decan al aceleiaşi Facultăţi (1898-1899, 1900-1901, 1902-1903,1910-1911) şi rector (1904-1905). Printre lucrările sale apărute până în 1905 se numără ***Despre cele mai însemnate Liturghii ale Bisericii orientale, mai ales cu privire la cele ce sunt întrebuinţate în timpul de faţă în Biserica noastră***, în ***Candela***, 1892, 1893; ***Zidirea, întocmirea şi decorarea dinăuntru a locaşului dumnezeiesc, cum o cere Biserica şi tradiţiunea***, în ***op. cit.***, 1894; ***Scurtă explicare a ritului Sfântului Botez şi a Sfântului Maslu***, în ***op. cit.***, 1895, 1896; ***Caracterul poetic al serviciului divin ortodox***, în ***op. cit.***, nr. 7, 8, 1905. Este autorul a 47 de predici din cele trei volume publicate împreună cu Emilian Voiutski de ***Predici pentru duminicile anului bisericesc***, Cernăuţi, 1896, 1898, 1900. Cf. Mircea Păcurariu, ***op. cit.***

[17] Emilian Voiutski (1850-1920), profesor de teologie la Cernăuţi, specializat în studiul ***Vechiului Testament***, al limbilor semitice la Universităţile din Viena, Innsbruck, Strasbourg (1874-1877), ajuns titular al catedrei de Teologie Morală la Universitatea din Cernăuţi (1888), suplinitor al catedrei de Vechiul Testament

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

încadrat în învăţământul universitar, acceptă numirea sa ca referent şcolar al Consistoriului Eparhial Ortodox, singurul post oferit de episcopul Ioan Iosif Papp, păstrat până în 1938. A menţionat ulterior că a acceptat postul doar „*pentru că m-a îndemnat episcopul să-mi pot spori biblioteca*," salariul fiind aici considerabil mai mare decât în învăţământ.[18] Este diacon din 1908, preot şi protopop din 1910, iconom stavrofor din 1936. A alcătuit mai multe rugăciuni din texte veterotestamentare, multe dintre ele publicate în ***Tribuna*** din Arad cu titlul ***Rugăciunea românului***, care conţin aluzii la abuzurile din politica şcolară a guvernului maghiar. Implicat activ în evenimentele care precedă ceremonia Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, a redactat pe baza acestora ***Rugăciunea de la Alba Iulia***, citită în faţa altarului catedralei din localitate.[19] A participat la congresul preoţesc desfăşurat la Sibiu între 6-7 martie 1919, unde s-au pus bazele Asociaţiei Clerului Ortodox Român „Andrei Şaguna" din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, numărându-se printre primii care propun ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie. Începând cu 1922 este numit preşedinte al acesteia. A fost ales membru în Adunarea Eparhială din Arad şi în Congresul Naţional Bisericesc şi senator în Parlamentul României începând cu 7 iunie 1939. A fost posesorul unei biblioteci personale consistente (număra peste 10.000 de volume spre sfârşitul vieţii) pe care ar fi dorit-o împărţită între Academia Română, Institutul de Istorie de la Cluj şi Biblioteca Episcopiei Aradului şi care conţinea numeroase manuscrise de carte veche românească, cărţi de referinţă în liturgică, patristică, istorie bisericească etc.[20] O parte dintre ele

(1897-1900), rector al Universităţii (1892-1893, 1901-1902), redactor al revistei ***Candela*** (1894-1910), director al Tipografiei eparhiale etc. Printre lucrările sale se numără, alături de ***Predici***, ***Prelegeri academice din Teologia Morală ortodoxă***, I-III, Cernăuţi, 1906, 1911, 1908 (utilizat ca model ulterior); ***Morala Testamentului Vechiu. Studiu relativ la istoria moralei creştine***, în ***Candela***, 1887, 1889; ***Despre superstiţiune***, în ***op. cit.***, 1893; ***Despre emanciparea femeii***, în ***op. cit.***, 1902 etc.; Cf. Mircea Păcurariu, ***op. cit.***

[18] Pavel Vesa, ***op. cit.***

[19] Pr. dr. Gheorghe Liţiu, ***Rugăciunea de la Alba Iulia***, în ***Mitropolia Banatului***, an XVIII, nr. 10-12, 1965, p. 683-688.

[20] Pavel Vesa, ***op. cit.***

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

au fost achiziţionate în cursul anului 1929 când a consultat împreună cu Coriolan Petranu[21] bisericile Episcopiei Aradului, multe fiind donate de istoric diverselor instituţii. Nu există un inventar al bibliotecii, ceea ce a facilitat dispersarea multor cărţi şi face dificilă încercarea de recuperare a lor. S-a confruntat cu numeroase dificultăţi financiare în editarea lucrărilor sale, menţionate în memoriile şi corespondenţa sa cu Roman Ciorogariu, Ştefan Lupşa, Ioan Lupaş şi alţii.[22] Prefaţează[23] şi traduce cărţi din domeniul teologiei.[24]

Este un colaborator activ la publicaţii precum: ***Tribuna***, ***Tribuna Poporului***, ***Românul***, ***Biserica şi Şcoala*** (la care a fost redactor între 1937 şi 1938), ***Telegraful Român***, ***Revista Teologică***, ***Legea Românească***, ***Cele Trei Crişuri***, ***Candela***, ***Biserica Ortodoxă Română*** ş.a. Pe 30 mai 1946 a fost ales membru de onoare al Academiei Române, for instituţional care i-a premiat două din lucrări: ***Românii din Câmpia Aradului de acum două***

---

[21] Coriolan I. Petranu (1893-?), profesor, istoric de artă, primul dintre specialiştii în studiul arhitecturii de lemn din Transilvania. ***Enciclopedia istoriografiei româneşti***, p. 260.

[22] Pavel Vesa, ***Din corespondenţa preotului dr. Ştefan Lupşa cu preotul dr. Gheorghe Ciuhandu***, în ***Arca***, Arad, II, nr. 12 (23), 1991, p. 13-14; Idem, ***Dialog epistolar (I) Roman Ciorogariu - Gheorghe Ciuhandu***, în ***Cele Trei Crişuri***, Oradea, s.n., VII, 11-12 (80-81), noiembrie-decembrie 1996, p. 6-7; Idem, ***Dialog epistolar (II) Roman Ciorogariu - Gheorghe Ciuhandu***, în ***Cele Trei Crişuri***, Oradea, s.n., VIII, 1-3 (82-83-84), ianuarie-martie 1997, p. 4; Idem, ***Din corespondenţa lui Roman Ciorogariu cu Gheorghe Ciuhandu***, în ***Teologia***, Arad, I, nr. 2, 1997, p. 108-115; Idem, ***Corespondenţa preotului dr. Gheorghe Ciuhandu cu Academia Română***, în ***Ziridava***, 1998, 21, p. 383-394; Radu Ardelean, Pavel Vesa, ***Corespodenţa lui Ioan Lupaş cu Gheorghe Ciuhandu***, în ***Aradul Cultural***, 2002, nr. 1-2, p. 131-145.

[23] F. Better, ***Ce vi-se pare de Hristos, Al cui Fiu este El?***, traducere din nemţeşte de Nicolae Tandreu, prefaţă de Gheorghe Ciuhandu, Arad, 1920, 102 p; Iosif Ioanovici-Şacabent, ***Îndreptarea presviterilor, diaconilor şi tuturor clirosului. O povăţuire a Episcopului dela Vârşeţ (1802)***, publicată de Petru Olde, prefaţă de Gheorghe Ciuhandu, Sibiu, 1931, 28 p.

[24] Georgius Leicester Marriott, ***De Ecclesia Anglicana cum Ecclesiis Ortodoxis conjungenda. Despre unirea Bisericii Anglicane cu Bisericile Ortodoxe***, traducere din latineşte de Gheorghe Ciuhandu, Arad, 1937, 14 p.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 şi însemnări istorice-politice ulterioare, Arad, 1940 şi ***Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ. Pagini mai ales din istoria românilor crişeni* (*1830-1840*)**, Arad, 1935.

Activitatea sa publicistică cuprinde, într-o încercare de reconstituire cât mai completă, următoarele articole şi cărţi:

- ***Apostolia***, în ***Revista Teologică***, 1907, I, nr. 2, p. 51-55.
- ***Pentru „Luceafărul,"*** în ***Revista Teologică***, 1907, I, nr. 4, p. 165-168.
- ***Chestiunea ritului răsăritean în desvoltarea sa până azi pe teritoriul ungar***, Cernăuţi, 1907.
- ***Diverse***, în ***Revista Teologică***, 1907, I, nr. 2, p. 68-70; nr. 3, p. 121-123; nr. 5, p. 211.
- ***Încreştinarea ungurilor, ducatele din stânga Dunării, ritul răsăritean***, în ***Tribuna poporului***, Arad, 1908.
- ***Cântarea noastră bisericească* (*Observări fugitive*)**, în ***Revista Teologică***, 1908, II, nr. 3, p. 109-112.
- ***Biserica şi catehizarea***, în ***Revista Teologică***, 1909, III, nr. 3, p. 142-146; nr. 4, p. 197-205; nr. 5, p. 241-249.
- ***Comorile trecutului nostru***, în ***Revista Teologică***, 1909, III, nr. 2, p. 101-104.
- ***Raportul dintre biserică şi limba vie a poporului***, în ***Revista Teologică***, 1910, IV, nr. 2, p. 57-64; nr. 3, p. 97-106.
- ***Cerem sfinţirea vieţii constituţionale bisericeşti: Aviz la o tradiţie şaguniană***, în ***Revista Teologică***, 1911, V, nr. 3, p. 65-71.
- ***„Maghiarii gr.-cat." şi „Liturghie maghiară"*: *Cum privesc alţii chestiunea***, în ***Revista Teologică***, 1911, V, nr. 19-20, p. 513-526.
- ***Organizarea bisericii orientale naţionale maghiare - Cum privesc alţii chestiunea bisericii ortodoxe maghiare***, în ***Revista Teologică***, 1912, VI, nr. 1, p. 11-19.
- ***Un popor pierdut: Armenii din Regatul Ungar: - O pagină încheiată din „evoluţia" religioasă a statului ungar***, în ***Revista Teologică***, 1912, VI, nr. 7-8, p. 214-218.
- ***Din comorile trecutului nostru: O singhelie din 1798***, în ***Revista Teologică***, 1913, VII, nr. 1, p. 27-29.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

- ***Bogomilismul şi Românii: Originea slavică. Ipoteza unui bogomilism românesc***, în ***Revista Teologică***, 1913, VII, nr. 9-11, p. 283-295.
- ***Bogomilismul şi Românii: Părerile dlui I. Ieşianu***, în ***Revista Teologică***, 1913, VII, nr. 17-19, p. 481-489.
- ***Bogomilismul la Români: Defectele esenţiale ale ipotezei bogomiliste***, în ***Revista Teologică***, 1914, VIII, nr. 3-4, p. 52-57; nr. 7-9, p. 175-186.
- ***Licăriri de românism în vechia biserică a Românilor. Epoca tiparelor româneşti din vremea influenţei protestantice***, în ***Revista Teologică***, 1914, VIII, nr. 10-12, p. 217-232, 1916, X, nr. 1-3, p. 30-43; la sfarsit, punem punct, nu punct-virgula
- ***Şcoala noastră poporală şi darea culturală. Un raport oficios***, Arad, 1918, 51 p.
- ***Împreunarea Bisericilor ortodoxe-române de pe teritoriul României Mari într-o singură Biserică şi raportul acestei Biserici faţă cu Statul***, Arad, 1919, 32 p.
- ***Reorganizarea Mitropoliei Ardelene***, Arad, 1920, 54 p.
- ***Vechi urme de cultură în Bihor***, în ***Cele Trei Crişuri***, 1920, I, nr. 7, p. 26-29; nr. 8, p. 20-26; nr. 10, p. 22-27, nr. 11, p. 20-23.
- ***Reorganizarea Mitropoliei transilvane***, Arad, 1920, 54 p.
- ***Schisma românească sau „Unirea cu Roma”***, Sibiu, 1921, 54 p.
- ***Câteva păreri în jurul unui sinod ecumenic***, 1921, XI, nr. 6-7, p. 157-169.
- ***Unificare la repezeală ori revizuirea Statutului organic ardelean?***, în ***Revista Teologică***, 1921, XI, nr. 8-11, p. 263-273.
- ***Biserica din Coroiu (jud. Bihor)***, în ***Legea Românească***, 1922, II, nr. 42, p. 1-3.
- ***Arhimandritul Mitrofor Evsevie Popoviciu***, în ***Revista Teologică***, 1922, XII, nr. 10-11, p. 255-257.
- ***Moise Nicoară şi Ioan Mihuţ la Beiuş***, în ***Beiuşul***, 1922, II, nr. 15, p. 1-2.
- ***Români ortodocşi şi uniţi români sau două organizaţii bisericeşti româneşti din Ardeal***, Sibiu, 1922, 78 p.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

- ***Puncte de orientare în chestiunea unificării administrative bisericeşti***, în ***Analele Asociaţiei Clerului***, Sibiu, 1922.
- ***Papism şi ortodoxism în Ardeal sau porfiră şi cunună de spini. Studiu statistic-bisericesc***, Arad, [1922], 95 p.
- ***Credinţe despre Draci***, în ***Revista Teologică***, 1922, XII, nr. 4-6, p. 87-99.
- ***Pentru Istoria Diecezei Aradului - Cu prilejul Istoriei păr. Dr. T. Botiş***, în ***Revista Teologică***, 1923, XIII, p. 117-125.
- ***Reorganizarea centrelor ierarhice şi unificarea bisericească***, Bucureşti, 1923, 70 p.
- ***Cum s'a făcut „unirea" cu Roma la Şeitin***, în ***Biserica şi Şcoala***, 1923, XLVII, nr. 51, p. 1-5; 1924, XLVIII, nr. 3, p. 2-3, nr. 44, p. 3-4.
- ***Convocare***, în ***Revista Teologică***, 1923, XIII, nr. 8-10, p. 328 [cu Gheorghe Maior].
- ***Din trecutul Catolicismului în Ardealul Românesc. Metamorfoza Bisericii Greco-Catolice sub raport dogmatic-moral***, în ***Biserica Ortodoxă Română***, 1924, XLII, p. 73-77, 137-141, 257-263; 1932, L, p. 238-246; 300-306.
- ***Preoţi români care rup peceţile cu Roma***, Arad, 1924, 19 p.
- ***Unirea şi întoarcerea Galşei la ortodoxie.Contribuţiuni la istoria Diecezei Aradului***, Sibiu, 1924, 35 p.
- ***Urgia unionistă din judeţul Aradului şi reacţiunea ortodoxă în anii 1834-1835. Pagini din istoria Diecezei Aradului***, Arad, 1924, 55 p. [***La Vatra Sufletească a Neamului***, II, ***Biserica şi Şcoala***, 1924, XLVIII, nr.13, p. 4-5, nr. 21, p. 5-7].
- ***Înapoi la Apostolie! Sau Portiţele canonice ale Statutului Organic***, în ***Revista Teologică***, 1924, XIV, nr. 4, p. 106-110; nr. 5, p. 137-149; nr. 6-7, p. 175-187; nr. 8-9, p. 229-237; nr. 10-11, p. 275-281.
- ***Unul din sfinţii lor - Iosaphat Kuncewicz***, în ***Revista Teologică***, 1924, XIV, nr. 2-3, p. 45-49.
- ***Cum mi-au răpit Uniţii şi Ungurii sufletele dela Nadăş* (*1896-1924*). *O întrebare şi un răspuns***, Arad, 1925, 23 p; [***Biserica şi Şcoala***, 1925, XLIX, nr. 3, p. 2-6].

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

- ***Poporul din ţinutul Aradului rupe peceţile uniaţiei***, în ***Biserica şi Şcoala***, 1925, XLIX, nr. 52, p. 4-6 [***Biserica Ortodoxă Română***, 1925, XLIII, p. 520-522].
- ***Calea vieţii şi calea morţii. Câteva tâlcuiri statistice-morale în ţinutul Aradului şi din Banat***, Arad, 1925, 23 p.
- ***Un neam şi un suflet. Însemnări din trecut şi de azi***, Arad, 1925, 22 p.
- ***Propaganda catolică-maghiară dela Măcău în coasta diecezei ortodoxe a Aradului* (*1815-1864*). *Cercetări istorice***, Arad, 1926, 63 p.
- ***Cei ce strică sufletul poporului românesc. O întâmpinare***, Arad, 1926, 32 p.
- ***Asociaţia clerului „Andrei Şaguna,"*** în ***Revista Teologică***, 1926, XVI, nr. 8-10, p. 271-272 [în colaborare cu Nicolae Colan].
- ***Convocare***, în ***Revista Teologică***, 1927, XVII, nr. 8-10, p. 312, 1931, XXI; nr. 10, p. 403-404 [cu Nicolae Colan].
- ***Dezbinarea religioasă a Românilor ardeleni. Falsificarea credinţei şi istoriei***, Arad, 1927, 64 p. [***La Vatra Sufletească a Neamului***, VII].
- ***Un nume vrednic şi o datorie pioasă. Asesorul referent şcolar Dr. Gh. Popa***, în ***Legea Românească***, 1927, VII, nr.11, p. 6.
- ***Patronatul eclesiastic ungar în raport cu drepturile statului român. Studiu istoric-statistic şi politic-bisericesc***, Arad, 1928, 211 p.
- ***Un erou al ortodoxiei româneşti din v. XVIII* (*Antoniu Habata, zis Neamţu, din jud. Arad*)**, Arad-Cernăuţi, 1928, 27 p. [***La Vatra Sufletească a Neamului***, VIII].
- ***Suveranitatea şi solidaritatea naţională. Discurs ţinut în şedinţele dela 20 Martie 1928 în Senat, cu prilejul discuţiilor asupra proiectului de lege a cultelor***, Bucureşti, 1928, 52 p.
- ***Câteva momente din trecutul episcopiei Aradului. Conferinţă***, Arad, 1929, 31 p.
- ***Cum s'a făcut Unirea cu Roma în Ohaba-Forgaciu (Banat). Demascarea unor siluiri şi fraude,*** Sibiu, 1929, 43 p. [***Revista Teologică***, 1929, XIX, nr. 2-3, p. 53-82].
- ***Cum s'a făcut „unirea" Românilor cu Roma***, în ***Revista Teologică***, 1929, XIX, nr. 5-6, p. 177-179.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

- ***Doi Ioanovici pe tronul episcopesc ort. dela Arad.* I. *Disertaţie comemorativă despre episcopul Nestor Ioanovici, cu spicuiri nouă din istoria episcopiei Aradului în veacul XVIII.* II. *Anexă: Episcopul sârbesc Vichentie Ioanovici şi un document al său românesc. Ca introducere la „Viaţa lui Nestor Ioanovici (1767-1830) episcopul Aradului,*" Arad, 1929, 38 p.
- ***O pagină din viaţa Ortodoxiei Românilor Ungureni - Dela serbările centenare ale episcopiei Aradului***, în ***Biserica Ortodoxă Română***, 1929, XLVII, p. 984-994.
- ***Din viaţa lui Nestor Ioanovici, Episcopul Aradului, 1767-1830. Schiţă***, Arad, 1929, 56 p.
- ***Bălgradule românesc te chemăm mărturie...*** Discurs la deschiderea congresului preoţesc ortodox ţinut în Alba-Iulia la 6 şi 7 noiembrie 1929, Arad, 1929, 29 p.
- ***Călugării Visarion şi Sofronie şi mucenicii ortodoxiei din Ardeal. Cuvinte de pomenire***, Sibiu 36 p.
- ***Cu gândul la Alba-Iulia lui 1918***, în *BOR*, 1929, XLVII, p. 209-217;
- ***Vichentie Ioanovici, episcopul Aradului,* 1726-1731, *apoi Mitropolit***, în ***Biserica şi Şcoala***, 1930, LIV, nr. 44, p. 10-14.
- ***La două decenii*** [Comemorare a 20 de ani de activitate a ***Revistei Teologice***], în ***Revista Teologică***, 1930, XX, nr. 1-2, p. 17-30.
- ***Cărţile de „afurisanie" sau blăstem din Ardeal***, Sibiu, 1930, 38 p.
- ***Braşovul, cetate a ortodoxiei româneşti. Discurs la deschiderea Congresului preoţesc ardelean ţinut la Braşov la 11-12 Noemvrie 1930***, Arad, 1930, 32 p.
- ***Icoane din trecutul cultural al Aradului. Dascălul Moisă Botă (1789-1873)***, în ***Biserica şi Şcoala***, 1930, LIV, nr. 41, p. 3-5; nr. 43, p. 10-14; nr. 47, p. 5-7; nr. 52, p. 11-12.
- ***Die Stifte des Tschanader Diözese im Mittelalter, de Dr. theol. et phil.Koloman Juhász, preot rom.-cat. în Sân-Petru-Mare (Banat).*** Fasc. 8-9 din seria de studii ***Deutschtum und Ausland. Müster imn Westfalen.*** VIII+333 pag. Cu un indice bogat: cu 28 planşe şi cu o hartă, în ***Revista Teologică***, 1930, XX, nr. 7-8, p. 333-334.
- ***Şase documente şi câteva cuvinte despre protopopul Dimitrie Stoichescu-Petrovici***, în ***Revista Teologică***, 1931, IV, nr. 2, p. 149-154.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

- ***O explicaţie - în loc de Prefaţă***, în ***Revista Teologică***, 1931, XXI, nr. 5, p. 199-202.
- ***Das Tschanad - Temesvarer bistum im frühen Mittelalter: 1300-1307, de Dr. theol. Et phil. Coloman Iuhász.*** Fasc. 8-9 din publicaţia ***Deutschtum und Ausland. Münster i. W.*** Cuprinde XII +368 pag., cu 22 planşe şi o hartă, 1931, în ***Revista Teologică***, XXI, nr. 7-8, p. 343-344.
- ***Călugării Visarion şi Sofronie şi mucenicii Ortodoxiei din Ardeal***, Sibiu, 1932, 36 p.
- ***Rânduiala sfintei mărturisiri la români, însemnări rituale. Cu două anexe: ritualul sârbesc (1524), şi românesc (1681)***, Cernăuţi, 1933, 44 p. [***Candela***, XLIII, 1932.
- ***Bogomilismul şi românii***, Sibiu, 1933, 14 p. [***Revista Teologică***, 1933, XXIII, nr. 1-2, p. 49-58; nr. 3, p. 113-120; nr. 4, p. 159-165].
- ***Schiţe din trecutul românilor arădeni din veacul al XVIII-lea***, Arad, 1934.
- ***Dr. Giorgiu Popa un om de şcoală şi cultură***, Arad, 1934, 135 p.
- ***Episcopul unit S. Vulcan, marele prigonitor al ortodoxiei***, în ***Revista Teologică***, 1934, XXIV, nr. 9-10, p. 305-314.
- ***Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ. Pagini mai ales din istoria românilor crişeni (1830-1840)***, Arad, 1935, XXX + 702 p. [Rec. Cornelia Bodea, în ***Revista istorică***, 1935, XXI, p. 383; N. Iorga, în ***RHSEE***, 1936, XIII, p. 90].
- ***Ortodoxia românească. Martiriu şi aspiraţii de viitor. Conferinţă***, Sibiu, 1935, 19 p. [***Revista Teologică***, 1935, XXV].
- ***Catedrala întregirii neamului***, în ***Revista Teologică***, 1935, XXV, nr. 11-12, p. 429-435.
- ***Despre unirea bisericii anglicane cu bisericile ortodoxe de Georgius Leicester Marriott A. M.***, în ***Revista Teologică***, 1935, XXV, nr. 5-6, p. 250-259.
- ***Ortodoxia românească - Martiriu şi aspiraţii de viitor***, în ***Revista Teologică***, 1935, XXV, nr. 7-8, p. 288-304.
- ***Comercianţii greci în părţile ungurene şi în special în ţinutul Aradului***, în ***Fraţilor Alexandru şi Ion Lapedatu***, Bucureşti, 1936, p. 228-248.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

- ***Ce ne spune o „Pravilă" de la Arad*** [Pravila de la Târgovişte, 1652], în ***Hotarul***, 1936, 3, nr. 2-3, p. 25-27.
- ***Sfânta şi dumnezeiasca liturghie în lumina unor rugăciuni ale Sf. Biserici ortodoxe - cu câteva lămuriri şi poveţe***, Arad, 1936, 63 p.
- ***Omagiu şi recunoştinţă - P. S. Sale episcop Nicolae Colan***, în ***Revista Teologică***, 1936, XXVI, nr. 7-10, p. 239-240.
- ***Câteva cuvinte actuale despre sf. Biserică. Predică ocazională: 2 august 1937***, Brad, 1937, 23 p.
- ***O rătăcire de îndreptat în legătură cu numirea şi rosturile „catedralelor"***, în ***Revista Teologică***, 1937, XXVII, nr. 7-8, p. 273-277.
- ***Începuturile publicisticii bisericeşti de la Arad. 1869-1871***, Arad, 1937, 17 p. [***Biserica şi Şcoala***, 1937, 61, nr. 22, p. 192-194; nr. 25, p. 216-218].
- ***Problema „săcuiască" sub raport confesional. Câteva consideraţii şi remarci statistice***, Sibiu, 1938, 18 p. [***Revista Teologică***, 1938, 28, nr. 7-8, p. 303-318].
- ***Arhivele arădene***, în ***Hotarul***, 1938, 5, nr. 1-2, p. 27-31.
- ***Şcoale şi lucruri de la Beiuş***, în ***Legea Românească***, 1939, 19, nr. 4, p. 46-52; nr. 5, p. 62-68; nr. 9, p. 118-120.
- ***În legătură cu Sinodul dela Florenţa (1439) - Note fugare în legătură cu opera lui Samuil Klein***, în ***Revista Teologică***, 1939, XXIX, nr. 7-8, p. 281-294.
- ***Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 şi însemnări istorice-politice ulterioare***, Arad, 1940, 256+320 p.
- ***Amintiri de acum douăzeci de ani despre alegerea de mitropolit***, în ***Revista Teologică***, 1940, XXX, nr. 5-6, p. 156-162.
- ***Un vechi Molitvenic manuscris din Bihor în legătură cu alte Molitvenice***, în ***Biserica Ortodoxă Română***, 1941, 59, nr. 9-10, p. 536-576.
- ***Memorii. Din viaţa mea. Făcute şi păţite, spuse ca să înveţe şi alţii***, prefaţă de pr. Constantin Jinga, Timişoara, 1999. [Ediţii: ***Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 şi însemnări istorico-politice ulterioare, Arad, 1940***, Timişoara, 2006.]

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

Printre cei care au fost preocupaţi de investigarea vieţii şi activităţii lui Gheorghe Ciuhandu pot fi amintiţi:

- T. Botiş, ***Istoria Şcoalei normale (Preparandiei) şi a Institutului Teologic ort. rom. din Arad***, Arad, 1922, p. 651.
- Pr. Grigorie Marcu, ***Părintele Ciuhandu***, în ***Revista Teologică***, XXXVII, 1947, 5-6, p. 197-199.
- Ştefan Lupşa, ***Iconom Stavrofor dr. Gheorghe Ciuhandu***, în ***Telegraful Român***, XCV, 11 mai 1947, nr. 17-18, p. 1.
- Gheorghe Liţiu, ***O lacrimă pentru părintele dr. Gheorghe Ciuhandu***, în ***Biserica şi Şcoala***, an LXXI, nr. 20, 11 mai 1947, p. 146.
- Pr. Dr. Gh. Liţiu, ***Rugăciunea de la Alba Iulia***, în ***Mitropolia Banatului***, XVIII, nr. 10-12, 1969, p. 683-688.
- Eduard I. Găvănescu, ***Protopopul Dr. Gh. Ciuhandu***, în ***Mitropolia Banatului***, 1975, nr. 4-6.
- Eduard I. Găvănescu, ***Părintele Gheorghe Ciuhandu. La centenarul naşterii sale (1875-1975)***, în ***Mitropolia Ardealului***, XX, 1975, 9-10, p. 675-680.
- Pavel Vesa, ***Din corespondenţa preotului dr. Ştefan Lupşa cu preotul dr. Gheorghe Ciuhandu***, în ***Arca***, Arad, II, nr. 12 (23), 1991, p. 13-14.
- Pavel Vesa, ***Biblioteca preotului Gheorghe Ciuhandu în lumina corespondenţei***, în ***Relief***, Arad, nr. 24-26, 1994, p. 15.
- Mircea Timbuş, ***Protopopul dr. Gheorghe Ciuhandu, iniţiatorul organizării arhivelor arădene***, în ***Aradul Cultural***, 1996, 3, nr. 2, p. 28-31.
- Pavel Vesa, ***Dialog epistolar (I) Roman Ciorogariu - Gheorghe Ciuhandu***, în ***Cele Trei Crişuri***, Oradea, s.n., VII, 11-12 (80-81), noiembrie-decembrie 1996, p. 6-7.
- Pavel Vesa, ***Dialog epistolar (II) Roman Ciorogariu - Gheorghe Ciuhandu***, în ***Cele Trei Crişuri***, Oradea, s.n., VIII, 1-3 (82-83-84), ianuarie-martie 1997, p. 4.
- Pavel Vesa, ***Din corespondenţa lui Roman Ciorogariu cu Gheorghe Ciuhandu***, în ***Teologia***, Arad, I, nr. 2, 1997, p. 108-115.
- Pavel Vesa, ***Contextul istoric, bisericesc şi cultural al apariţiei revistei „Biserica şi Şcoala,"*** în ***Teologia***, Arad, I, nr. 3-4, 1997, p. 25-38.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)

• Mircea Timbuş, ***Un promotor al organizării arhivelor arădene: protopopul dr. Gheorghe Ciuhandu***, în ***Revista Academiei Române***, 1997, 3, nr. 1-2, p. 153-156.

• Pavel Vesa, ***Corespondenţa preotului dr. Gheorghe Ciuhandu cu Academia Română***, în ***Ziridava***, 1998, 21, p. 383-394.

• Nicolae Bocşan, ***Gheorghe Ciuhandu (1875-1947), istoric al Bisericii Ortodoxe Române***, în ***Logos***, Cluj-Napoca, 2001, p. 300-306.

• Corneliu Pădurean, ***Contribuţia lui Gheorghe Ciuhandu la cercetările de demografie istorică***, în ***Teologia. Revista Facultăţii de Teologie Arad***, 2001, 5, nr. 2, p. 148-153.

• Pavel Vesa, ***Gheorghe Ciuhandu (1875-1947), istoric al Aradului***, în ***Slujitor al Bisericii şi al Neamului. Dr. Mircea Păcurariu***, Cluj-Napoca, 2002, p. 733-748.

• Radu Ardelean, Pavel Vesa, ***Corespodenţa lui Ioan Lupaş cu Gheorghe Ciuhandu***, în ***Aradul Cultural***, 2002, nr. 1-2, p. 131-145.

• Mihai Săsăujan, ***Teologii arădeni Dr. Gheorghe Ciuhandu şi Dr. Nicolae Popovici. Gândirea lor reformatoare şi contribuţia la conturarea principiilor de organizare bisericească în perioada interbelică***, în ***Studia Historica et Theologica***, Iaşi, 2003, p.741-756.

• Pavel Vesa, ***Biblioteca preotului dr. Gheorghe Ciuhandu (1875-1947)***, în ***Revista Teologică***, nr. 3, 2007.

BDD-A19447 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:24 UTC)